

พจนานุกรม
สันสกฤต-ไทย
संस्कृत-थाई शब्दकोश

ระวี จันทรส่อง
สาขาวิชาภารตวิทยา ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พจนานุกรม
สันสกฤต-ไทย

संस्कृत-थाई शब्दकोश

ระวี จันทรส่อง

สาขาวิชาภารตวิทยา ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำนำ

หากเปรียบเทียบกับภาษาอื่น ๆ ที่มีการเรียนการสอนในประเทศไทย ภาษาสันสกฤตนับได้ว่าเป็นหนึ่งในจำนวนภาษาที่มีสื่อการเรียนการสอนค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพจนานุกรมสันสกฤตแปลเป็นไทย หรือไทยเป็นสันสกฤต แม้จะเคยมีฉบับของร้อยเอก หลวงบวรบรรณรักษ์ (นิยมรักไทย) ที่ใกล้เคียงที่สุด ซึ่งท่านใช้คำว่า “อภิธาน” มาจากหนังสือ “**สันสกฤต-ไทย-อังกฤษ อภิธาน**” พิมพ์ครั้งแรก โดยโรงพิมพ์ไท เมื่อ พ.ศ. 2469 กันับว่านานมากแล้ว และมีเฉพาะอักษรไทยเท่านั้น ไม่มีอักษรเทวนาครี

คำศัพท์ที่ใช้ในเล่มนี้นำมาจาก **Sanskrit-English Concise Dictionary** ของท่าน **Vasudeo Govind Apte** เป็นหลัก เพราะมองว่าขนาดเนื้อหาเพียงพอสำหรับการศึกษาภาษาสันสกฤต ศัพท์ไหนที่มีคำอธิบายสั้นไป หรือเนื้อความยังไม่ชัดเจน ก็จะใช้คำอธิบายของท่าน **Monier Williams** จาก **A Sanskrit-English Dictionary** มาอธิบายเสริมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ความตั้งใจแรกคือพยายามทำให้เป็นฉบับเล็ก ๆ ฉบับนักศึกษาถึงกระนั้น ก็ยังมีจำนวนหลายร้อยหน้าแล้ว คงไม่กล่าวเกินเลยไปนัก หากจะบอกว่าพจนานุกรมฉบับนี้เป็นฉบับแรกที่ใช้คำว่า “**พจนานุกรม**” และเป็นพจนานุกรมที่มีทั้งอักษรเทวนาครี อักษรไทย ภายในเล่ม ในอนาคตอาจจะเพิ่มอักษรโรมันเข้าไปอีก เพื่อให้ค้นคว้าได้ง่ายขึ้น เหมาะสำหรับบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในภาษาสันสกฤต หรือคนที่ศึกษาภาษาสันสกฤตอยู่แล้วตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูง

ขอขอบคุณครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ แก่ข้าพเจ้า ขอขอบคุณอาจารย์ในสาขาวิชาการตติยวิทยา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมา สว่างศรี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสกสรรค์ สว่างศรี ที่ช่วยเหลือในการจัดทำ ขอขอบคุณกำลังใจและการส่งเสริมจากครอบครัว และที่ต้องขอบคุณอย่างยิ่งคือคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่สนับสนุนทุนในการจัดทำพจนานุกรมฉบับนี้ หากปราศจากความช่วยเหลือดังกล่าว คงไม่สามารถทำพจนานุกรมเล่มนี้ได้สำเร็จ

แม้จะพยายามให้มีข้อผิดพลาดน้อยที่สุดสักเพียงใด ก็อาจจะมี ตกหล่นอยู่บ้าง หากมีข้อผิดพลาดประการใดเกี่ยวกับเนื้อหาในพจนานุกรม เล่มนี้ ข้าพเจ้าขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งหาก ท่านผู้รู้จะช่วยแนะนำข้อผิดพลาดนั้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวี จันทรส่อง
สาขาวิชาการตติยวิทยา ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2567

สารบัญ

คำนิยม	ก
คำนำ	ข
คู่มือการใช้พจนานุกรม	ช

พจนานุกรมสันสกฤต-ไทย (สระ)

อักษร अ (อ)	1
อักษร आ (อา)	97
อักษร इ (อิ)	129
อักษร ई (อี)	133
อักษร उ (อุ)	135
อักษร ऊ (อู)	163
อักษร ऋ (ฤ)	165
อักษร ॠ (ฤ)	167
อักษร ए (เอ)	167
อักษร ऐ (ไอ)	172
อักษร ओ (โอ)	174
อักษร औ (เอา)	175

พจนานุกรมสันสกฤต-ไทย (พยัญชนะ)

อักษร क (ก)	179
อักษร ख (ข)	252
อักษร ग (ค)	257

อักษร ฆ (ข)	285
อักษร จ (จ)	290
อักษร ฌ (ฉ)	311
อักษร ฌ (ช)	315
อักษร ฎ (ณ)	336
อักษร ฏ (ฐ)	337
อักษร ฐ (ฑ)	338
อักษร ฒ (ฒ)	338
อักษร ฒ (ฒ)	339
อักษร ต (ต)	339
อักษร थ (ถ)	369
อักษร ด (ด)	370
อักษร ध (ธ)	413
อักษร น (น)	427
อักษร प (ป)	471
อักษร फ (ผ)	583
อักษร ब (พ)	584
อักษร म (ภ)	594
อักษร म (ม)	615
อักษร य (ย)	644

อักษร ร (ร)	655
อักษร ล (ล)	667
อักษร ว (ว)	677
อักษร श, ष (ศ)	729
อักษร ष (ษ)	748
อักษร स (ส)	749
อักษร ह (ห)	799

คู่มือการใช้พจนานุกรม

1) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอักษรในภาษาสันสกฤต

ภาษาสันสกฤตแบ่งเสียงออกเป็น 2 ชนิดคือเสียงสระซึ่งมีทั้งสิ้น 14 เสียง แต่นิยมเพียง 12 เสียง และเสียงพยัญชนะ 33 เสียง สระที่มีการใช้น้อยและไม่ค่อยนิยม 2 ตัว คือ ॡ (ภ) ॢ (ภ)

เสียงสระ

เสียงสระที่นิยมใช้ในภาษาสันสกฤตแบ่งออกเป็น 12 เสียง จัดเป็น 2 ประเภทคือ สระลอย และสระจม

- **สระลอย** คือ สระที่เขียนตามลำพังหรืออยู่ต้นคำจะเขียนเต็มตัว
- **สระจม** คือ สระที่ไปประกอบกับพยัญชนะ มีการเปลี่ยนแปลงรูปบางตัวก็คงเค้าเดิมไว้บ้าง บางตัวก็เปลี่ยนไปไม่คงเค้าเดิมไว้

สระในภาษาสันสกฤต

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ	ए	ऐ	ओ	औ
a	ā	i	ī	u	ū	r̥	r̄	e	ai	o	au
อ	อา	อิ	อี	อุ	ู	ฤ	ृ	เอ	ไ	โ	เอา

สระลอยและสระจม

สระลอย	अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ	ए	ऐ	ओ	औ
สระจม	-	-I	-ि	-ी	-ु	-ू	-ॄ	-ॠ	-े	-ै	-ो	-ौ

เสียงพยัญชนะ

พยัญชนะในภาษาสันสกฤตมีทั้งหมด 33 เสียง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ พยัญชนะวรรค และพยัญชนะอวรรค หรือเศษวรรค

พยัญชนะวรรค

ฐานที่เกิด	1	2	3	4	5
คอ	क	ख	ग	घ	ङ
	ka	kha	ga	gha	ṅa
	ก	ข	ค	ฆ	ง
เพดาน	च	छ	ज	झ	ञ
	ca	cha	ja	jha	ña
	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
ปุ่มเหงือก	ट	ठ	ड	ढ	ण
	ta	tha	ḍa	ḍha	ṇa
	ฏ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ
ฟัน	त	थ	द	ध	न
	ta	tha	da	dha	na
	ต	ถ	ด	ธ	น
ริมฝีปาก	प	फ	ब	भ	म
	pa	pha	ba	bha	ma
	ป	ผ	บ	ภ	ม

พยัญชนะอวรรค

य	र	ल	व	श, ष	ष	स	ह
ya	ra	la	va	śa	ṣa	sa	ha
ย	ร	ล	ว	ศ	ษ	ส	ห

การประสมพยัญชนะและสระ

สระมีการเขียน 2 แบบ คือเมื่อเขียนตามลำพังหรือเป็นตัวแรกของคำจะใช้รูปสระลอย เมื่อนำไปประสมกับพยัญชนะจะมีการเปลี่ยนรูปเป็นสระจม เช่น คำว่า आहार (āhāra) สระ อา เมื่ออยู่ต้นคำจะเขียนเป็นรูปสระลอย ได้แก่ รูป आ (ā) แต่เมื่อประสมกับพยัญชนะแล้วจะเปลี่ยนรูปเป็นสระจม ได้แก่ รูป -I เช่น आहार (āhāra) อย่างนี้เป็นต้น

พยัญชนะโดยทั่วไปไม่สามารถออกเสียงได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยสระจึงจะออกเสียงได้ การเขียนพยัญชนะที่ยังไม่ได้ประสมกับสระจะเขียนโดยมีเครื่องหมายวิรाम () อยู่ใต้พยัญชนะเสมอ เมื่อประกอบกับสระแล้วเครื่องหมายนี้จะหายไป ดังตัวอย่าง

क् + अ = क	k + a = ka (ก)
क् + आ = का	k + ā = kā (กา)
क् + इ = कि	k + i = ki (กิ)
क् + ई = की	k + ī = kī (กี)
क् + उ = कु	k + u = ku (กู)
क् + ऊ = कू	k + ū = kū (กู)
क् + ऋ = कृ	k + ṛ = kṛ (กฤ)
क् + ॠ = कृ	k + ṛī = kṛī (กฤ)
क् + ए = के	k + e = ke (เก)
क् + ऐ = कै	k + ai = kai (ไก)
क् + ओ = को	k + o = ko (โก)
क् + औ = कौ	k + au = kau (เกา)

ข้อสังเกต

- พยัญชนะ ॠ (r) เมื่อประสมกับสระ उ (u) และ ऊ (ū) ตำแหน่งของสระจะไม่เหมือนพยัญชนะตัวอื่น จะมีรูปพิเศษคือ

$$\begin{aligned} ॠ + उ &= रु \\ r + u &= ru \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} ॠ + ऊ &= रू \\ r + ū &= rū \end{aligned}$$

- พยัญชนะ ॠ (r) เมื่ออยู่หน้าพยัญชนะอื่น ประสมกับพยัญชนะที่ตามมา จะเปลี่ยนรูปโดยจะขึ้นไปอยู่ด้านบนพยัญชนะที่ตามมา เช่น

$$\begin{aligned} ॠ + ग &= गॠ \text{ ในคำว่า सवर्ग (สวรค์)} \\ r + ga &= rga \text{ ในคำว่า savarga} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} ॠ + म &= मॠ \text{ ในคำว่า कर्म (กรรม)} \\ r + ma &= rma \text{ ในคำว่า karma} \end{aligned}$$

- พยัญชนะ ॠ (r) ควบกล้ำ มีพยัญชนะอื่นอยู่หน้า ตามหลังด้วยสระ จะเปลี่ยนรูปโดยจะไปอยู่ด้านล่างพยัญชนะนั้น ๆ เช่น

$$\begin{aligned} प + ॠ &= पॠ \text{ ในคำว่า प्रज्ञा (ปรัชญา)} \\ p + ra &= pra \text{ ในคำว่า prajñā} \end{aligned}$$

- ภาษาสันสกฤตจะไม่มีการประสมระหว่างพยัญชนะ ॠ (r) กับสระ ऋ, ॡ (r, ṛ)

เครื่องหมายกำกับเสียง

ภาษาสันสกฤตมีเครื่องหมายหลายชนิดซึ่งมีชื่อและหน้าที่แตกต่างกันไป ในเบื้องต้นนี้ควรรู้จักเครื่องหมายที่มีโอกาสพบบ่อยในการเรียนสันสกฤต ได้แก่

- 1) **วิรाम (͡)** พยัญชนะเมื่อไม่ได้ประสมกับสระจะต้องมีเครื่องหมายวิรามกำกับอยู่ได้พยัญชนะเสมอ เครื่องหมายวิรามทำหน้าที่ห้ามเสียง นอกจากนี้พยัญชนะที่มีเครื่องหมายวิรามกำกับอยู่สามารถอ่านเป็นตัวสะกดได้หากตามหลังสระ เครื่องหมายวิรามนี้เมื่อถ่ายถอดมาสู่อักษรไทยจะเขียนเป็นจุด (พิณฑุ) ได้พยัญชนะ ดังตัวอย่าง

เทวนาครี	โรมัน	ไทย
क् ख् ग्	k kh g	ก ข ฅ
गजान्	gajān	คจान

- 2) **อนุสวาระ (̣)** ใช้แทนเสียงอนุนาสิก หรือเสียงขึ้นจมูก มีลักษณะเป็นวงกลมเล็ก ๆ อยู่เหนือพยัญชนะเช่นเดียวกับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น

เทวนาครี	โรมัน	ไทย
मंगल	maṁgala	มงคล
संस्कृत	samskr̥ta	สัณสกฤต

- 3) **วิสระ (:)** ใช้แทนเสียงลมหายใจแรงที่พ่นออกมา เสียง “ฮะ” มักจะเป็นส่วนท้ายของคำ เมื่อถอดเป็นอักษรไทยจะใช้วิสรวณีย์ (ะ) ตัวอย่างเช่น

เทวนาครี	โรมัน	ไทย
रामः	rāmaḥ	รามะ (ตามหลัง อะ)
जनाः	janāḥ	ชนะ (ตามหลัง อา)
अग्निः	agniḥ	อคะนิ (ตามหลัง อิ)

- 4) อวครหะ (ऽ) หรือ อวเคราะห์ ใช้แทนสระ “อะ” ที่ถูกลบไปใน การสนธิ เมื่อถอดเป็นอักษรไทยจะเขียนเป็นสัญลักษณ์ที่มีลักษณะ คล้ายเครื่องหมายอัฒประกาศเดี่ยวที่เขียนสกิดข้างหลัง (’) เพื่อให้รู้ว่ามี การสนธิ ดังตัวอย่าง

เทวนาครี	โรมัน	ไทย
คอऽ पि	ko’ pi	โก’ ปี

พยัญชนะครึ่งตัว

เมื่อพยัญชนะ 2 ตัวชิดกันโดยไม่มีสระคั่นกลางเรียกว่าพยัญชนะ สังกยुक्त หรือพยัญชนะซ้อน วิธีเขียนทำได้ 2 แบบ คือเติมเครื่องหมายวิราม (͡) ใต้พยัญชนะตัวหน้า เพื่อให้รู้ว่าเป็นพยัญชนะนั้นไม่มีสระกำกับ เช่น **द्य** (dya) ในคำว่า **विद्या** (vidyā) เป็นต้น (แบบเก่าจะเขียนซ้อนกันในรูป **द्य** แต่แบบใหม่จะเขียนเรียงกันในรูป **द्य**) อีกวิธีหนึ่งคือลดรูปพยัญชนะตัวหน้า โดยเขียนเป็นพยัญชนะครึ่งตัว เช่น **व्य** (vya) ในคำว่า **काव्य** (kāvyā) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม พยัญชนะทุกตัวไม่สามารถเขียนแบบครึ่งตัวได้ ดังนั้น พยัญชนะบางตัวที่ไม่มีรูปครึ่งตัว ก็อาจมีการเขียนเครื่องหมายวิราม กำกับอยู่ เช่น พยัญชนะ **ट** (ṭ) **ठ** (ṭh) **ड** (ḍ) และ **ढ** (ḍh) เป็นต้น เมื่อ เขียนเป็นพยัญชนะสังกยुक्त อาจจะเขียนเป็น **टट** (ṭṭa) หรือ **ट्ट** (ṭṭa) ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความนิยม พยัญชนะที่นิยมเขียนครึ่งตัวมีดังนี้

พยัญชนะครึ่งตัว

พยัญชนะ	เต็มตัว	ครึ่งตัว
ก	ค	ข
ข	ख	ख
ค	ग	ग
ฆ	घ	घ
จ	च	च
ช	ज	ज
ญ	ञ	ञ
ณ	ण	ण
ด	त	त
ถ	थ	थ
ธ	द	द
น	न	न

พยัญชนะ	เต็มตัว	ครึ่งตัว
ป	फ	फ
พ	ब	ब
ภ	भ	भ
ม	म	म
ย	य	य
ร	र	र
ล	ल	ल
ว	व	व
ศ	श	श
ษ	ष	ष
ซ	स	स
ฮ	ह	ह

พยัญชนะซ้อน

พยัญชนะเมื่อประสมหรือซ้อนกันแล้วจะมีการเปลี่ยนแปลงรูป พยัญชนะบางตัวยังคงเค้าเดิมไว้บ้าง กล่าวคือ พยัญชนะตัวหน้าจะลดรูปเป็น พยัญชนะครึ่งตัว ส่วนตัวหลังเขียนเต็มตัว พยัญชนะบางตัวเมื่อประสมกัน แล้วไม่คงเค้าเดิมไว้เลยก็มี ตัวอย่างต่อไปนี้คือพยัญชนะซ้อนบางตัวที่พบ บ่อยเท่านั้น

พยัญชนะซ้อน

พยัญชนะ		รูปสำเร็จ
กก	क् + क	क्क
กต	क् + त	क्त
กน	क् + न	क्न
กม	क् + म	क्म
กย	क् + य	क्य
กร	क् + र	क्र
กล	क् + ल	क्ल
กษ	क् + ष	क्ष
ขย	ख् + य	ख्य
คธ	ग् + ध	ग्ध
คน	ग् + न	ม
คร	ग् + ร	ม
คล	ग् + ल	ม
คว	ग् + व	ม

พยัญชนะ		รูปสำเร็จ
ฌน	ञ् + न	ม
ฌย	ञ् + य	ม
ฌร	ञ् + र	ม
ฌว	ञ् + व	ม
จก	ञ् + क	ม
จค	ञ् + ग	ม
จจ	च् + च	ม
จฉ	च् + छ	ม
จม	च् + म	ม
จย	च् + य	ม
ชช	च् + च	ม
ชญ	च् + ञ	ม
ชร	च् + र	ม
ฌจ	ञ् + च	ม

พยัญชนะซ้อน (ต่อ)

พยัญชนะ	รูปสำเร็จ
ญช	ञ + ज
ญฉ	च् + ट
ณณ	ण + ण
ณม	ण + म
ตต	त् + त
ตन	त् + न
ตป	त् + प
ตม	त् + म
ตย	त् + य
ตร	त् + र
ตว	त् + व
ทค	क् + ग
ทท	क् + द
ทธ	क् + ध
ทพ	क् + ब
ทภ	क् + भ
ทม	क् + म
ทย	क् + य
ทร	क् + र

พยัญชนะ	รูปสำเร็จ
ทว	क् + व
ธน	ध + न
ธม	ध + म
ธย	ध + य
ธร	ध + र
ธว	ध + व
นन	न् + न
นม	न् + म
นย	न् + य
นร	न् + र
ปต	प् + त
ปน	प् + न
ปม	प् + म
ปย	प् + य
ปร	प् + र
ปล	प् + ल
ปส	प् + ส
พช	ब + ज
พท	ब + द

พยัญชนะซ้อน (ต่อ)

พยัญชนะ	รูปสำเร็จ
พธ	ब् + ध
พน	ब् + न
พร	ब् + र
ภน	भ् + न
ภร	भ् + र
มน	म् + न
มม	म् + म
มร	म् + र
มล	म् + ल
ยว	य् + व
ลป	ल् + प
ลม	ल् + म
लय	ल् + य
ลล	ल् + ल
วย	व् + य
วร	व् + र
ศจ	श् + च
ศน	श् + न
ศม	श् + म

พยัญชนะ	รูปสำเร็จ
ศร	श् + र
ศล	श् + ल
ศว	श् + व
ชฎ	ष् + ट
ชฐ	ष् + ठ
ชณ	ष् + ण
ชป	ष् + प
ชม	ष् + म
สน	स् + न
สม	स् + म
สย	स् + य
สร	स् + ร
หณ	ह् + ण
हन	ह् + न
หม	ह् + म
หย	ह् + य
หุร	ह् + र
หุล	ह् + ल
หุว	ह् + व

2) การเรียงลำดับอักษร

อักษรที่ใช้ในพจนานุกรมเล่มนี้มี 2 ชนิดคืออักษรไทย และอักษรเทวนาครี ศัพท์หนึ่งคำจะประกอบด้วยอักษรเทวนาครี การปรัวรรตอักษรเทวนาครีเป็นอักษรไทย และความหมายในภาษาไทย

การเรียงลำดับจะเรียงลำดับตามอักษรภาษาสันสกฤต เริ่มจากสระและตามด้วยพยัญชนะ โดยมีวิธีการเรียงลำดับดังนี้

๐ สระ เริ่มจาก อะ อา อิ อี อุ ู ฤ ฦ เอ โอ โธ เอา ตามลำดับ

๐ พยัญชนะ เริ่มจาก ก ข ค ฌ ง ฯลฯ จนถึง ห ตามลำดับ

การเรียงอักษรลำดับที่ 2 3 4 ในคำนั้น ๆ ก็ใช้วิธีเดียวกันนี้

กรณีที่คำนั้นมีอนุสวาระ (`) จะวางไว้หน้าก่อนอักษรอื่นเสมอ เช่น

शुंशुमार (ปุล.) ศุ่ศุมาร โลมา

शुक (ปุล.) ศุก นกแก้ว

(คำว่า ศุก พยัญชนะตัวที่ 2 คือ ก ตามหลักแล้วควรจะเรียงไว้ก่อน ศ แต่ในคำว่า ศุ่ศุมาร มีอนุสวาระที่พยัญชนะตัวแรก จึงเรียงไว้ก่อน เป็นต้น)

3) อักษรย่อ

อักษรย่อที่ใช้ในพจนานุกรมนี้ บ่งบอกลักษณะของคำแต่ละประเภท มีความหมายดังนี้

(ปุล.) หมายถึง ปุ่ลลิงค์ (เพศชาย)

(นปฺง.) หมายถึง นปฺงสกลิงค์ (เพศกลาง)

(สตรี.) หมายถึง สตรีลิงค์ (เพศหญิง)

- (คุณ.) หมายถึง คุณศัพท์
- (สรรพ.) หมายถึง สรรพนาม
- (สัง.) หมายถึง สังขยา
- (ป.) หมายถึง ปรีโสไมปทีธาตุ
- (อา.) หมายถึง อาตมเนปทีธาตุ
- (อุ.) หมายถึง อุภยปทีธาตุ
- (เอก.) หมายถึง เอกวจนะ
- (ทวิ.) หมายถึง ทวิวจนะ
- (พหู.) หมายถึง พหุวจนะ
- (อัพย.) หมายถึง อัปยศัพท์
- (เหตุ.) หมายถึง ธาตุที่เป็นเหตุกรรตุวจาก
- (1) หมายถึง ธาตุทั้ง 10 หมวด เช่น (ป. 1) หมายถึง ปรีโสไมปทีธาตุ ธาตุหมวดที่ 1 (ถ้าเป็นตัวเลขอื่นก็ให้ทราบโดยนัยนี้)

4) คำชี้แจงในการใช้

* ธาตุบางตัว อาจเป็นได้หลายหมวด เช่น

สาป(อุ. 1, 4) **ศป** สาป, แข่ง, สาบาน หมายถึง ธาตุนี้เป็นได้ทั้งธาตุหมวดที่ 1 และหมวดที่ 4 ฝ่าย**อุภยปทีธาตุ** และมีความหมายเหมือนกัน

* กริยาบางตัวที่มีการเติมอัปยศัพท์ จะใช้คำว่า *มาคู่กับ...* ฟังทราบว่าต้องเติมคำกริยานั้นต่อท้ายอัปยศัพท์ เช่น

शास् (ป. 2) ศาส อบรม, สั่งสอน, ปกครอง, สั่ง, บอก

มาคู่กับ **अनु-** (อนุ-) แนะนำ, ปกครอง, ลงโทษ, สรรเสริญ, ปฏิบัติ

หมายถึง **अनुशास्** เป็นธาตุหมวดที่ 2 ฝ่ายปรัสไมปที่ธาตุ แปลว่า
แนะนำ, ปกครอง, ลงโทษ, สรรเสริญ, ปฏิบัติ

* บางครั้งการเติมอภัยยศัพท์ อาจทำให้คุณสมบัตินั้นเปลี่ยนแปลง
เช่น

มาคู่กับ **आ-** (อา-) (อา. 2) ให้พร, ปราบปราม, คัดหวัง, สั่ง, สั่งสอน,
สรรเสริญ

หมายถึง **आशास्** เดิมเป็นเป็นธาตุหมวดที่ 2 ฝ่ายปรัสไมปที่ธาตุ
แต่เมื่อมาคู่กับ **आ-** ทำให้เปลี่ยนเป็นธาตุหมวดที่ 2 ฝ่ายอาตมเนปที่ธาตุ
แปลว่า ให้พร, ปราบปราม, คัดหวัง, สั่ง, สั่งสอน, สรรเสริญ เป็นต้น

* คำศัพท์บางศัพท์มีความหมายเหมือนกัน แต่อาจมีรูปต่างกัน จะใช้
อักษรย่อในวงเล็บ ฟังทราบว่าคำในวงเล็บจะนำไปต่อท้ายคำด้านหน้า เช่น

शकुन्त (-क) ศกุนต (-ก) (ปฺล.) นก

หมายถึง **शकुन्त** (ศกุนต) หรือ **शकुन्तक** (ศกุนตก) (ปฺล.) นก

* คุณสมบัติของคำนามหนึ่งคำอาจมีคุณลักษณะหลายอย่าง เช่น
เป็นคุณศัพท์ด้วย เป็นคำนาม पुल्लिङ् และ นปुंसกลिङ् ด้วย

व्योमन् (ปฺล., นปฺ.) วโยมน ท้องฟ้า, สวรรค์, อากาศ, น้ำ

หมายถึง ศัพท์นี้เป็นได้ทั้ง पुल्लिङ् หรือ นปुंसกลिङ् แต่มีความหมาย
เหมือนกัน

शिव (คุณ.) **ศิว** ที่เป็นมงคล (ปุล.) พระศิวะ (นปฺง.) ความสุข, ความ
รุ่งเรือง, ความเจริญ
หมายถึง ศัพท์นี้เป็นได้ทั้งคุณศัพท์หรือ पुल्लिङ्ग หรือ नपुंसकलिङ्ग และมี
ความหมายต่างกัน

* คำศัพท์บางตัวมีความหมายเหมือนกัน แต่มีหลายรูป เช่น

वीथि (-थी) (สตรี.) **วีถิ** (-ถิ) ถนน, ถนนทาง, แลว, ตลาด

หมายถึง **वीथि** (วีถิ) หรือ **वीथी** (วีถิ)

शकुन्त (-क) **ศกุนต** (-ก) (ปุล.) นก

หมายถึง **शकुन्त** (ศกุนต) หรือ **शकुन्तक** (ศกุนตก)

शिम्बा (-बी -बिका) (สตรี.) **คิมพา** (-พี -พิกา) ฝักถั่ว, ถั่วฝักยาว

หมายถึง **शिम्बा** (คิมพา) หรือ **शिम्वी** (คิมพี) หรือ **शिम्विका**
(คิมพิกา)

अ

अ (अप्य.) อะ อุปสรรคและ
อุทานแสดงความสงสัย, ไม่

अंश् (อ. 10) อังศ แบ่ง

มาก *คู่กับ* वि- (วิ-) หลอกลวง

अंश (ปฺล.) อังศ ส่วน, ภาค, บ่า

अंशक (ปฺล.) อังศก ส่วนหนึ่ง,
ญาติพี่น้อง, วัน

अंशमाक् (ปฺล.) อังศมาก

ทายาท

अंशल (คุณ.) อังศล แข็งแรง,
มีแรงมาก

अंशाहर (-हारिन्) (คุณ.) อังศาห
(-हारिन्) ผู้แบ่งปัน

अंशांशि (अप्य.) อังศาติ อย่างมี
หุ้นส่วน, อย่างแบ่งปัน

अंशिन् (นปฺจ.) อังสิน การมีส่วน
ร่วม, การรับส่วนแบ่ง

अंशु (ปฺล.) อังศุ รังสีของแสง,
เครื่องแต่งกาย

अंशुक (ปฺล.) อังศุก ผ้า,
เสื้อคลุม, ใบไม้

अंशुजाल (นปฺจ.) อังศุจาล

ลำแสง

अंशुधर (-पति -बाण -मत्

-मालिन् -हस्त) (ปฺล.) อังศุธร

(-ปติ -พาณ -มต -มาลิน

-หสฺต) พระอาทิตย์

अंशुल (คุณ.) อังศุล อันเปล่งปลั่ง,
อันวิจิตร (ปฺล.) ชื่อหนึ่งของ
จามักยะ

अंस् (อ. 10) อังส แบ่ง

अंस (ปฺล.) อังส บ่า, ไหล่เขา

अंसकूट (ปฺล.) อังศกฏ หนอก
หรือเปลือกของโค, จะงอยบ่า

अंसल (คุณ.) อังสล แข็งแรง,
มีแรงมาก

अंह (อ. 10) อंह ส่องแสง, พุด
(อา. 1) ไป

अंहति (สตรീ.) อंहติ ของขวัญ,
ความเจ็บปวด

अंहिति (-ती) (สตรী.) อंहิติ (-ตี)
ของขวัญ

अंहस् (นปฺจ.) อंहส บาป

अंहिप (ปฺล.) อंहิป ต้นไม้

अहिस्कन्ध (ปุล.) อหฺริสฺกนฺธ

ส่วนของเท้าที่อยู่ระหว่างข้อเท้า กับสันเท้า, ส่วนด้านบนของฝ่าเท้า

अक् (ป. 1) อกฺ ไปหรือเคลื่อนที่ อย่างคดเคี้ยวเหมือนงู

अक (นปฺ.) อก เวทนา, ทุกข์, บาป, ปราศจากความสุข

अकरणि (สตฺร.) อกรณิ ความไม่เป็นการ, ความผิดมาดคลาดหมาย

अकर्ण (ปุล.) อกรณ งู (คุณ.) หนวก, อ้อ, ไม่ได้ยิน

अकर्तन् (ปุล.) อกรฺตन् คนแคะ

अकर्मन् (คุณ.) อกรฺมन् ว่าง, ไม่ทำงาน (นปฺ.) การกระทำที่ไม่เหมาะสม

अकर्मक (คุณ.) อกรฺมก (กริยา) ที่ไม่มีกรรม

अकर्मकभोग (ปุล.) อกรฺมกโภค การปลดปล่อยวิญญานจากผลของการกระทำ

अकल (คุณ.) อกฺล ทั้งหมด, เต็ม, ทั้งสิ้น (นปฺ.) จิตวิญญานสูงสุด

अकलित (คุณ.) อกฺลิต เข้าใจยาก, ไม่สามารถเข้าใจได้

अकल्क (คุณ.) อกฺลก แจ่ม, กระจ่าง, หอมดจิด, ไม่มีราสี, บริสุทธิ์

अकल्का (สตฺร.) อกฺลกา แสงจันทร์

अकल्पित (คุณ.) อกฺลปิต ธรรมชาติ, ธรรมดา

अकल्य (คุณ.) อกฺลย ไม่สบาย

अकल्यसंध (คุณ.) อกฺลยสํธ ทำตามที่พูด, รักษาสัญญา

अकस्मात् (อฺพย.) อกฺสฺมาต พลัน, ทันที, ทันใดนั้น, โดยไม่มีมูล

अकाण्डे (อฺพย.) อกาณฺเฑ อย่างกะทันหัน

अकामत (อฺพย.) อกาเมต ไม่ตั้งใจ, มิใช่ด้วยเจตนา

अकाय (ปุล.) อกาเย ชื่อหนึ่งของพระราหู, จิตวิญญานอันสูงสุด

अकारणम् (อฺพย.) อการณฺม อย่างไม่มีเหตุ, ไม่ใช่เหตุ

अकारणोत्पन्नगुण (ปฺล.) อการ-
โณตปนฺนคุณ คุณที่ก่อให้เกิดขึ้น
เองตามธรรมชาติ

अकार्य (นปฺง.) อการย การ
กระทำที่ชั่วร้าย, การกระทำที่
โหดร้าย

अकाल (ปฺล.) อกาล เวลาที่ไม่
เหมาะสมหรือไม่น่าพอใจ

अकाल्य (คุณ.) อกาลย ซึ่งไม่
เหมาะสมกับฤดูกาล

अकिञ्चन (คุณ.) อกิฉฺน จน,
เช็ญใจ, ไม่มีอันจะกิน

अकिञ्चित्कर (คุณ.) อกิฉิตฺก
ไร้เดียงสา, บริสุทธิ์

अकिञ्चिज्ज्ञ (คุณ.) อกิฉิขฺญ
โง่เขลาอย่างแท้จริง

अकिल्बिष (คุณ.) อกิลฺพิษ
บริสุทธิ์, ไม่มีบาป, ไร้มลทิน

अकीर्ति (สตร.) อกีรฺติ
ความเสื่อมเสีย

अकुण्ठ (คุณ.) อकुณฺฐ ไม่ท้อ

अकुतस् (อฺพย.) อकुตฺส ไม่จาก
ที่ไหน ๆ, ไม่จากส่วนเสี้ยวหรือ
เหตุใด ๆ

अकुतोभय (คุณ.) อकुโทย
ไม่มีกังวล, ทำให้ปลอดภัย

अकुप्य (นปฺง.) อकुปย ทองคำ
หรือเงิน

अकुल (คุณ.) อกุล ต่ำต้อย;
เกิดในครอบครัวที่ต่ำต้อย

अकुशल (คุณ.) อกุศล โชคไม่ดี,
ซุ่มซ่าม

अकुशल (นปฺง.) อกุศล โชคร้าย

अकूपार (ปฺล.) อกุปาร ทะเล,
สมุทร, เต่า, เต่าอุปติกะที่เชื่อกัน
ว่ารองรับโลกไว้

अकूर्च (คุณ.) อกฺรจ
ไม่หลอกลวง

अकृच्छ (ปฺล.) อกฤฉฺร
สิ่งอำนวยความสะดวก (คุณ.)
เป็นอิสระจากความยุ่งยาก

अकृत (นปฺง.) อกฤต
การกระทำที่ไม่เคยรู้มาก่อน,
การกระทำที่หยาบคาย

अकृतार्थ (คุณ.) อกฤตารฺถ
ไม่ประสบผลสำเร็จ

अकृतज्ञ (คุณ.) อกฤตขฺญ
อกตัญญู, น่ารังเกียจ

अकृत (-धी-बुद्धि) (คุณ.)

อกฤต (-ธี-พุทธิ) ไม่รู้, โง่เขลา,
งมงาย

अकृता (สตรี.) อกฤตา ลูกสาว
ที่ไม่ได้ถูกวางอยู่ระดับเดียวกับ
ลูกชาย

अकृत्य (นปฺ.) อกฤตย

อาชญากรรม, โทษโพบ,
ความชั่ว, ความผิดมหันต์,
ความผิดทางอาญา, ความผิดต่อ
ศีลธรรม

अकेतु (คุณ.) อกเต ไม่ได้ดี,
ไม่รู้สึกล

अक्का (สตรี.) อกกา มารดา, แม่

अक्त (นปฺ.) อกต น้ำมัน, ขี้ผึ้ง

अक्त्र (นปฺ.) อกตร เปลือก,
เสื้อเกราะ, สิ่งป้องกัน

अक्ष (ป. 1, 5) อกษ แพร์หลาย,
เพิ่มพูน, เพิ่มขึ้น, เก็บสะสม

अक्ष (ปฺล.) อกษ ลูกเต๋า, เพลา,
ล้อรถ, งู, คติความ, ความรู้,
ความรู้ที่เกี่ยวกับศาสนา, เมล็ด
พืชที่นำมาทำสายประคำ

अक्षकर्ण (ปฺล.) อกษกรณ

ด้านตรงข้ามมฤณ

अक्षकूट (ปฺล.) อกษกฏ

ลูกตาดำ, ภูม่านตา

अक्षज (ปฺล.) อกษช เพชร

अक्षज्ञ (คุณ.) อกษชญ ทักษะ
ในการเล่นพนัน

अक्षत (คุณ.) อกษต ไม่ได้รับ

บาดเจ็บ, ไม่เสียหาย (ปฺล.,
นปฺ.) ชั้นที่ทั้งหลาย, เมล็ดข้าว

अक्षतयोनि (สตรี.) อกษตโยนิ
หญิงพรหมจารี, หญิงที่ไม่ต่าง
พร้อย

अक्षता (สตรี.) อกษตา

หญิงพรหมจารี

अक्षदर्शक (ปฺล.) อกษทรศก
ผู้ตัดสิน, ผู้พิพากษา

अक्षदेवन (นปฺ.) อกษเทวน
การพนัน

अक्षचूत (นปฺ.) อกษทฺยุต
การพนัน

अक्षपटल (นปฺ.) อกษปฏล
ศาล

अक्षपाद (ปฺล.) อกษปาท

ชื่อของผู้ก่อตั้งปรัชญานายะ

अक्षभार (ปฺล.) อक्षภาร

จำนวนเต็มหนึ่งคันเกวียน

अक्षमाला (สตรี.) อक्षมาลา

สายลูกประคำ

अक्षय (คุณ.) อक्षย ไม่เสื่อม

โทรม, ไม่ทรุดโทรม

अक्षयतृतीया (अक्षत-) (สตรี.)

อक्षยตฤติยา(อักษต-) ชื่อของ

เทศกาล (วันที่ 3 ของปี)

ข้างขึ้นของเดือนไวสาขะ

ช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม)

अक्षय्या (คุณ.) อक्षยยา

ที่ยั่งยืน, ไม่ผันแปร

अक्षर (คุณ.) อक्षร ไม่ถูก

ทำลาย, ไม่เสื่อมสลาย (ปฺล.)

พระคเวิระ, พระวิษณุ (นปฺง.)

อักษร, พระพรหม

अक्षरञ्जु (ปฺล.) อक्षรจณจุ

นักเขียน, เสมียน

अक्षरचन्द्रस् (นปฺง.) อक्षร-

ฉนทส จังหวะท่วงทำนองการ

ออกเสียงในร้อยกรองที่ถูก

กำหนดโดยจำนวนและ

คุณลักษณะของพยางค์

अक्षरजननी (สตรี.) อक्षรชนนี

ปากกา, แม่ผู้ให้กำเนิดอักษร

अक्षरतुलिका (สตรี.) อक्षรตุลิกา

ปากกา

अक्षरन्यास (-संस्थान) (ปฺล.)

อักษรนยาส (-สัถฺสถาน) ตัวอักษร

अक्षरमुख (ปฺล.) อक्षรมุข

นักเรียน

अक्षरवर्जित (คุณ.) อक्षรวรจิต

ซึ่งไม่รู้หนังสือ, ไม่มีการศึกษา

अक्षरशास् (อฺพย.) อक्षรศส

ศิลปะพยางค์

अक्षरशिक्षा (สตรี.) อक्षรศิกษา

ศาสตร์เกี่ยวกับอักษร

अक्षरी (สตรี.) อक्षรี ฤดูฝน

अक्षाति (สตรี.) อกฺษำติ การไม่

ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง,

ความมุ่งร้าย

अक्षवती (สตรี.) อกฺษวตี เกมที่

เล่นโดยใช้ลูกเต๋า, เกมลูกเต๋า

अक्षवाट (ปฺล.) อกฺษวาฏ บ่อน

การพนัน

अक्षवाम (ปฺล.) อกฺษวาม

นักพนันผู้ไม่ยุติธรรม

अक्षविद्या (สตรี.) **อักษวิทยา**

ศิลปะของการเล่นลูกเต๋า

अक्षारलवण (นปฺง.)

อักษรลวณ เกลือธรรมชาติ

अक्षावली (สตรี.) **อักษาวลี**

สายลูกประคำ

अक्षावाप (ปฺล.) **อักษาวาป**

นักเสี่ยงโชค, นักพนัน

अक्षि (นปฺง.) **อักษิ** นัยน์ตา

अक्षिकूटक (นปฺง.) **อักษิกูก**

ลูกตา

अक्षिगत (คุณ.) **อักษิถ** ซึ่งถูก

มองเห็น, ซึ่งถูกเกลียดชัง

अक्षिव (นปฺง.) **อักษิว** เกลือ

ทะเล

अक्षुण्ण (คุณ.) **อักษุณณ**

ไม่ขาดตอน, ไม่แตก

अक्षेत्र (นปฺง.) **อักษेत्र**

เด็กนักเรียนที่ไม่ดี

अक्षेत्रविद् (คุณ.) **อักษेत्रวิท**

ขาดแคลนความรู้ทางจิตวิญญาณ

अक्षोट (ปฺล.) **อักษุฏ** ต้นวอลนัท

अक्षौहिणी (สตรี.) **อักษะหิณี**

กองทัพประกอบด้วยช้าง 21,870

ตัว รถม้า 21,870 คัน ม้า

65,610 ตัว และพลเดินเท้า

109,350 คน

अक्षण (นปฺง.) **อักษณ** เวลา

अखण्ड (คุณ.) **อขณท** ทั้งหมด,
ที่ครบถ้วน

अखात (ปฺล., นปฺง.) **อขาต**

ทะเลสาปตามธรรมชาติ

अखिल (คุณ.) **อขิล** ทั้งหมด,
ทั้งสิ้น

अग (ป. 1) **อค** ไป, เคลื่อนที่
อย่างคดไปคดมา

अग (ปฺล.) **อค** ต้นไม้,

พระอาทิตย์, ภูเขา, งู

अगतिक (-ติก) (คุณ.) **อคติก**
(-ติก) หดหนทาง

अगद (ปฺล.) **อคท** ยา, สุขภาพ

अगम (ปฺล.) **อคม** ต้นไม้, ภูเขา

अगम्य (คุณ.) **อคมย** ซึ่งเข้าไม่
ถึง, ไม่เหมาะสมกับการร่วมเพศ,
ยากต่อการเข้าใจ

अगु (ปฺล., นปฺง.) **อครุ** ไม้

จันทน์ประเภทหนึ่ง, ไม้กฤษณา

अगस्ति (ปฺล.) **อคสฺติ** ชื่อของ
ฤๅษี (นักปราชญ์), ชื่อของดาว,
ชื่อของพืช

अगाध (ปฺล., นปฺง.) **อคาร**
ช่องว่างที่ลึก, รอยแตกที่ลึก,
หลุมลึก (คุณ.) ลึกมาก

अगार (นปฺง.) **อการ** บ้าน,
อพาร์ทเมนต์

अग्रह (ปฺล.) **อครฺท** ฤๅษี

अगोचर (คุณ.) **อโจร** รู้ลึก
ไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัส

अगोच्य (คุณ.) **อโคหฺย**
ไม่ถูกปกปิด, ไม่ถูกปิดบัง, สดใส

अमायी (สตร.) **อคนายี** ชื่อของ
นางสวหะผู้เป็นภรรยาของพระ
อัคนี, ยุคที่ 2 ของชาวฮินดู

अग्नि (ปฺล.) **อคนิ** เทพแห่งไฟ,
ความอยาก, ความปรารถนา,
เพลิง, ไฟ, ทองคำ

अग्निकण (ปฺล.) **อคนิกณ**
ประกายไฟ

अग्निकाष्ठ (นปฺง.) **อคนิกาษฺฐ**
พืชชื่อตาดุ่มทะเล

अग्निक्कुट (ปฺล.) **อคนิกุกฺกุ**
ไม้หรือวัตถุที่กำลังติดไฟ, นักปลุก
ระดม, คนก่อความไม่สงบ

अग्नि कुमार (ปฺล.) **อคนิกุมาร**
ชื่อของการติดยะกุมาร

अग्नि केतु (ปฺล.) **อคนิเกตุ** ควัน

अग्नि कोण (ปฺล.) **อคนิโกณ**
ทิศตะวันออกเฉียงใต้

अग्निक्रीडा (สตร.) **อคนิกรีชา**
การทำให้ส่องสว่าง, ความสว่าง,
ประทัด, ดอกไม้ไฟ

अग्नि गर्भा (สตร.) **อคนิครภา**
โลก, พื้นดิน, พืช

अग्नि चित् (ปฺล.) **อคนิจิต**
คุณศัพท์ผู้จัดวางและจัดเตรียมไฟ
ศักดิ์สิทธิ์ของยัญพิธี

अग्नि द (ปฺล.) **อคนิท** การวาง
เพลิง, ผู้วางเพลิง

अग्नि बाहु (ปฺล.) **อคนิพาหุ** ควัน

अग्नि भ (นปฺง.) **อคนิก** ทอง

अग्नि भु (นปฺง.) **อคนิก** น้ำ

अग्नि मान्द्य (นปฺง.) **อคนิมานฺดฺย**
อาการอาหารไม่ย่อย

अग्निमुख (पुल.) **อคฺนิมุข**

พราหมณ์, การควบคุมอาหาร

अग्निमुखी (สตรี.) **อคฺนิมุขี**

ห้องครัว

अग्निवाह (पुल.) **อคฺนิวาห** **คฺวัน**

अग्निवीर्य (นปฺง.) **อคฺนิตฺวีรย**

ทอง

अग्निशिख (पुल.) **อคฺนิศิข** **โคม**

ไฟ, พลุ, ลูกศร, หย้าฝ้าน

अग्निष्टोम (पुल.) **อคฺนิษโฏม**

ประเภทของยัญพิธี

अग्निमुख (पुल.) **อคฺนิมุข** **ลม,**

คฺวัน

अग्निसात् (อพฺย.) **อคฺนิสาต**

สู่สภาพของไฟ

अग्निहोत्र (นปฺง.) **อคฺนิโฮตฺร**

การบูชายัญไฟ

अग्नीय (คฺณ.) **อคฺนีย** **อ้างถึงไฟ**

अग्न्युत्पात (पुल.) **อคฺนยฺตฺปาต**

ดาวตกที่ลุกเป็นไฟ

अग्र (คฺณ.) **อคร** **สำคัญที่สุด,**

ดีที่สุด

अग्रणी (पुल.) **อครณี** **ผู้นำ**

अग्रदूत (पुल.) **อครทุต** **ผู้สืบข่าว**

ที่ไปล่วงหน้าก่อน, ลางสังหรณ์

अग्रनिरूपण (นปฺง.) **อครนิริรูปณ**

คำทำนาย, การพยากรณ์

अग्रपूजा (สตรี.) **อครปูชา**

การทำความเคารพบูชาสูงสุด

अग्रभुज् (คฺณ.) **อครภุช**

ตะกละ, ละโมบ

अग्रमांस (นปฺง.) **อครมฺาंस**

จิตใจ, หัวใจ

अग्रसंध्या (สตรี.) **อครสัณฺดฺยา**

เช้ามีด

अग्रसर (คฺณ.) **อครสร** **ที่ไป**

ข้างหน้า, ที่นำอยู่

अग्रहायण (पुल.) **อครหายณ**

การเริ่มต้นของปี

अग्रहार (पुल.) **อครหาร** **การ**

พระราชทานที่ดินให้แก่พราหมณ์

अग्रतस् (อพฺย.) **อครตส**

ข้างหน้า, ก่อน

अग्रिम (คฺณ.) **อคริม** **สำคัญ,**

แรก, มีอาวุโสกว่า, แก่กว่า, ที่มี

อายุมากกว่า

अग्रे (अप्य.) ओकर ข้างหน้า,

หลังจากนั้น

अग्रेसर (पुल.) ओकेसर ผู้นำ

अग्रेसरिक (पुल.) ओकेसरริก

คนรับใช้, ผู้นำ

अग्र्य (कुณ.) ओครย ผู้มีอำนาจ

สูงสุด, สำคัญ (पुल.) पी, (नपुं.)

หลังคา

अघ् (अ. 10) ओฆ ผิดพลาด,

ทำผิด

अघ (नपुं.) ओฆ ปีศาจ, บาป,

ความชั่วร้าย

अघमर्षण (नपुं.) ओฆมรฺษณ

ชื่อผู้แต่งบทสวดมนต์ของ

พราหมณ์

अघविष (पुल.) ओฆวิษ ู

अघशमिन् (कुण.) ओฆศมิน

ชั่วร้าย

अघर्म (कुण.) ओฆรม เยือกเย็น

अघायु (कुण.) ओฆายู มุ่งร้าย, ผูก

พยาบาท, บาปหนา, ชั่วร้าย

अघांशु (पुल.) ओฆำศุ พระจันทร์

अघोरपथिन् (-मार्ग) (पुल.)

ओเฮอร์ปธิन् (-मारुค) ผู้นำถือพระ

ศิวะและพระแม่ทุรคา

अघोष (कुण.) ओโฆษ ไม่ก้อง

अङ्ग (अ. 10) ओงก นับ,

ทำเครื่องหมาย

अङ्ग (पुल.) ओงก เครื่องหมาย,

ตัวเลข, จำนวน, องค์ของละคร

अङ्गतन्त्र (नपुं.) อังกตนฺตร

ศาสตร์ของจำนวนและตัวเลข

अङ्गपालि (-लिका) (สตรี.)

อังกपालิ (-ลิกา) การโอบกอด,

พยาบาล

अङ्गपाश (पुल.) ओงกปาศ การ

เปลี่ยนลำดับและการรวมกันใน

คณิตศาสตร์

अङ्गपूर्ण (नपुं.) ओงกปूरณ การ

คูณ, การเพิ่มจำนวนของตัวเลข

अङ्गलोप (पुल.) ओงกโลป

การลบ, การหักออก

अङ्कित (कुण.) ओงกิต ซึ่งมี

เครื่องหมายนำสังเกต, เด่นชัด,

ชัดเจน

अङ्कुट (ปฺล.) องกฏ กุญแจ

अङ्कुर (ปฺล.) อังกูร ที่แตกหน่อ,
ที่เกิดขึ้น, ที่เป็นผลจาก

अङ्कुरित (คฺณ.) อङฺกูริต ที่แตก
หน่อ, ที่เกิดขึ้น, ที่งอก, ที่เป็นผล
จาก

अङ्कुश (ปฺล., นปฺจ.) องกุศ
ตะขอ (ที่ใช้บังคับช้าง), ประตัก,
เครื่องกระตุ้น, เครื่องยับยั้ง,
สิ่งยับยั้ง

अङ्कुशग्रह (ปฺล.) องกุศกรห
ความงูช้าง

अङ्गोलिका (สตรീ.) องโกลิกา
การโอบกอด

अङ्ग (อ. 10) องค ไป,
ทำเครื่องหมาย

अङ्ग (อฺพย.) องค อย่างแท้จริง,
โดยแท้จริง, แนใจ

अङ्गक्षि (อฺพย.) องคางคิ อย่าง
ร่วมกันหรืออย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย
กัน

अङ्गक्षिभाव (ปฺล.) องคางคิกาว
ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนที่
สำคัญที่สุดกับส่วนที่สำคัญน้อย
กว่า

अङ्गज (ปฺล.) องคจ ลูกชาย,
เทพแห่งความรัก, (นปฺจ.) เลือด,
ผม

अङ्गजनुस् (ปฺล.) องคจनुส
ลูกชาย

अङ्गण (นปฺจ.) องคณ สนาม,
ลาน

अङ्गद (ปฺล.) องคท ชื่อของลูก
ชายของพาลีซึ่งเป็นลิงผู้เป็น
กษัตริย์แห่งเมืองชิตชินในมหา
กาพย์รามายณะ

अङ्गना (สตรീ.) องคนา ผู้หญิง

अङ्गभू (ปฺล.) องคภู ลูกชาย,
เทพแห่งความรัก

अङ्गमर्ष (ปฺล.) องคมรช
โรคไขข้อ

अङ्गराग (ปฺล.) องคราค เครื่อง
สำอางที่มีกลิ่นหอม, น้ำมันหอม

अङ्गरुह (นปฺจ.) องครุห ผม,
เส้นขน

अङ्गविक्षेप (ปฺล.) องควิเกษป
การแสดงท่าทาง, การออก
ท่าทางต่าง ๆ

"พจนานุกรมสันสกฤต-ไทย" ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวม
คำศัพท์และคำแปลภาษาไทยที่ถูกต้อง ครบถ้วน และร่วมสมัย เหมาะสำหรับการ
ใช้งานทั้งในระดับเริ่มต้นและระดับสูง ไม่ว่าคุณจะเป็นนิสิต นักศึกษา, ผู้สนใจใน
ภาษาศาสตร์ หรือแม้แต่นักวิชาการที่ต้องการค้นคว้าเพิ่มเติม พจนานุกรมนี้จะเป็น
คู่มือที่ทรงคุณค่าและเชื่อถือได้

คุณสมบัติพิเศษของพจนานุกรมเล่มนี้ ได้แก่:

- การนำเสนอคำศัพท์พร้อมคำแปลภาษาไทยที่แม่นยำและร่วมสมัย
- การผสานทั้งอักษรเทวนาครีและอักษรไทยไว้ในเล่มเดียว ซึ่งเป็นครั้งแรกในประเทศไทย
- การอธิบายชนิดของคำและรายละเอียดของศัพท์อย่างครบถ้วน
- คำอธิบายที่เข้าใจง่าย ทำให้ผู้เรียนในทุกระดับสามารถใช้ประโยชน์ได้

พจนานุกรมนี้ไม่ได้เป็นเพียงหนังสืออ้างอิงทางวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็น
ประตูสู่ภูมิปัญญาโบราณ ที่ช่วยเชื่อมโยงความรู้จากอดีตสู่โลกสมัยใหม่ ผู้อ่านจะได้รับ
ประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง

ขอเชิญทุกท่านร่วมเดินทางสู่โลกของภาษาและวัฒนธรรม
พร้อมศึกษาภูมิปัญญาแห่งอดีตกาลอย่างใกล้ชิด
ผ่านพจนานุกรมสันสกฤต-ไทย ฉบับนี้

CHIANG MAI
UNIVERSITY PRESS

